

**STEPS (KORACI) - IZGRADNJA STRATEGIJA
SPECIJALIZACIJE O LOKALNOM SUDJELOVANJU I
RESURSIMA NASLIJEĐA**

**ULOGA KULTURNE BAŠTINE U
POBOLJŠANJU KOHEZIJE
ZAJEDNICE:
Participativno mapiranje različitih
kulturnih baština**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Sadržaj

Što je kulturna baština - vizija Konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Faro Konvencija) .	4
Fokusriranje na gradove - Program Interkulturalni gradovi	5
OSLO INTERKULTURALNI MUZEJ (NORVEŠKA)	6
INTERKULTURALNA KARTA MELITOPOLA (UKRAJINA)	7
DVORAC U LUTSKU - UJEDINJENI ZAJEDNIČKOM POVIJEŠĆU (UKRAJINA).....	7
MALO KAZALIŠTE - VELIKO MJESTO ZA INSPIRACIJU - PAVLOGRAD (UKRAJINA)	8
PATRASKI KARNEVAL (GRČKA).....	8
PROJEKT „SPARC“ - PATRAS (GRČKA) i BARI (ITALIJA)	9
KREATIVNI ORKESTAR - SANTA MARIA DE FEIRA (PORTUGAL).....	9
URBANI TRENDovi. OTVOREN MICROFON - LOGROÑO (ŠPANIJA).....	10
FESTIVAL TODOS - LISABON (PORTUGAL)	10
APROPA CULTURA U BARCELONI (ŠPANIJA)	11
ESPAI AVINYO-CENTAR ZA JEZIKE I KULTURU U BARCELONI (ŠPANIJA)	11
DANSKI CENTAR ZA UMJETNOST I INTERKULTURALNOST (DANSKA).....	12
STEPS (<i>Koraci</i>) - Participativno mapiranje raznolike baštine	13
Priznavanje i uključiva zastupljenost	14
Poboljšano demokratsko sudjelovanje i socijalno uključivanje svih stanovnika.....	15
Pregovaranje o zajedničkoj viziji budućnosti zajednice	16
STEČENA ISKUSTVA:	16
Prilog I – Kako oblikovati proces sudjelovanja u mapiranju zajedničke kulturne baštine	18
0. Priprema	18
1. Pronalaženje kartografa	22
2. Razmatranje tema i izraza kulturne baštine	24
3. Izrada alata za potporu procesa mapiranja	26
4. Mapiranje	26
5. Širenje.....	29
6. Praćenje utjecaja procesa.....	30

MACT

Što je kulturna baština - vizija Konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Faro Konvencija)

Općenito je prepoznato da kulturna baština može biti izvor i mogućnost za promicanje kontakata, razmjenu i uzajamnost između različitih sudionika i javnosti. To je posebice točno kada se ljudi koji se bave naslijeđem ne smatraju pasivnim potrošačima već stvarateljima, distributerima i donositeljima odluka.

Sve veći opseg politike u vezi baštine olakšava raspravu o socijalnim učincima kulturne baštine i načinu na koji ona može pridonijeti jačanju kohezije u zajednici, poticanju osjećaja pripadnosti stanovništvu kao cjelini i izgradnji kapaciteta građana u pluralističkim i demokratskim društvima. Važan doprinos toj raspravi pokrenut je Konvencijom o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Faro Konvencija) kojom se mijenja paradigma sa zaštite pojedinih objekata, zbirki, spomenika i lokaliteta, te okreće na pridavanje posebne pozornost interaktivnoj prirodi kulturne baštine, prepoznajući da je ona definirana i redefinirana ljudskim djelovanjem i da se ne smije opažati kao statična ili nepromjenjiva.

“Konvencija iz Faroa” naglašava važne aspekte baštine u odnosu na ljudska prava i demokraciju. Ona promiče šire razumijevanje baštine i njezinog odnosa prema zajednicama i društvu. Konvencija potiče sve članove društva da shvate da predmeti i mjesta nisu sami po sebi važni za kulturnu baštinu. Oni su važni zbog značenja i uporaba koje im ljudi pridaju i vrijednosti koje predstavljaju.

Kulturna baština je također resurs za zaštitu kulturne raznolikosti i osjećaja mjesta nasuprot rastućoj standardizaciji i gentrifikaciji: teritorij koji je odvojen od ljudi, narativa i kolektivnog predstavljanja je zapravo, kako Christopher Tilley¹ kaže “otvoren za iskorištavanje i homogen u svojoj potencijalnoj razmjenskoj vrijednosti za svaki pojedini projekat”.

U tom smislu, Akcijski plan Konvencije iz Faroa promiče akcije pokrenute zbog baštine i usmjerene na ljude oko definiranog zajedničkog interesa. Prema ovom planu kada se baština smatra izvorom i resursom, svačije mišljenje, interesi i težnje se uzimaju u obzir.

Konvencija prihvaća ideju da se kultura može shvatiti kao skup simboličkih i konceptualnih alatki koje članovi društva trebaju kako bi tumačili stvarnost koja ih okružuje. Stoga, što je više kulturne raznolikosti u društvu to je bogatiji skup interpretacija dostupnih građanima, što omogućava pozitivno prihvaćanje raznolikosti. U ovom modelu, uloga baštine je pružiti građanima dovoljnu konceptualnu stabilnost i samopouzdanje za usvajanje promjene, bez da se zbune ili osjete ugroženo. Zajedničko razumijevanje i zajednička izgradnja baštine, uključujući aktivno pregovaranje o njezinu značenju, također je važna sposobnost građanstva u demokraciji.

---

1 Tilley, C., (2008) „Fenomenološki pristupi arheologiji krajobrazu“ Davida, B. i Thomasa, J., Priručnik krajobrazne arheologije

Prema tome, kako navode Europski parlament i Europsko vijeće u svojoj Odluci 2017/864 o Europskoj godini kulturne baštine (2018.), „novi participativni i interkulturalni pristupi politikama naslijeđa i obrazovnim inicijativama koje pripisuju jednako dostojanstvo svim oblicima kulturne baštine, imaju potencijal povećati povjerenje, uzajamno priznavanje i socijalnu koheziju”.

Fokusiranje na gradove - Program Interkulturalni gradovi

U posljednjim desetljećima gradovi dobivaju središnju ulogu u radu na uključivoj integraciji i koheziji. Do toga dolazi zahvaljujući njihovom posredničkom statusu, koji je istodobno globalni i lokalni. Fleksibilnost općinskih institucija i izazov da se preuzmu šire odgovornosti učvršćuje taj trend. Posebice, diljem Europe, regionalizacija i decentralizacija ojačali su ulogu općina kao finansijera, koordinatora i ponekad organizatora umjetničkog i kulturnog života.

Osim toga, u scenariju u kojem europski gradovi postaju sve više etnički raznoliki, umjetnost i baština su također sve više raznoliki i višeslojni. Sve umjetnosti i baštine u gradu povijesno su narasle. Istodobno, oni mogu biti predmetom stalnog pregovaranja i mogu se aktivno oblikovati.

Gradska baština je spremište identiteta grada. Za razliku od nacionalnih identiteta, urbani identiteti lakše uključuju sve koji žive u gradu, unatoč nacionalnih granica ili državljanstava zbog svakodnevnih interakcija koje doživljava pluralno stanovništvo.

André Malraux je jasno izjavio da se nacionalne kulturne politike na Zapadu već dugo ograničavaju na ideal „učiniti velika djela čovječanstva dostupnim što većem broju ljudi”². Interkulturalni pristup sektoru baštine, s druge strane, usredotočen je na ideju stvaranja mjesta i omogućuje gradu da urbani identitet aktivno otvori svim zajednicama, poveća povjerenje, uzajamno priznavanje i konačno socijalnu koheziju kroz identitet koji uključuje sve.

Konkretno, okvir za interkulturalnu politiku, poduprijet od strane programa Interkulturalni gradovi (ICC) Vijeća Europe, a kojeg je poduprijelo više od 130 gradova koji su dio mreže ICC-a, temelji se na ideji da se osjećaj pripadnosti nekom interkulturalnom gradu ne može temeljiti na vjeroispovijesti ili etničkoj pripadnosti, već se mora temeljiti na zajedničkoj predanosti političkoj zajednici. Prihvatanje da je kultura dinamična i da pojedinci crpe iz višestrukih tradicija jedna je od glavnih operativnih točaka okvira ICC-a koji se primjenjuje i na kulturnu baštinu.

Zahvaljujući tome, posljednjih deset godina djelovanje mreže doživjelo je niz dobrih primjera korištenja kulturne baštine, njezinog stvaranja i pregovora kako bi se pokrenuo dijalog, uzajamno priznavanje i razumijevanje.

---

² Poznati izraz Andréa Malrauxa, sadržan u dekretu o osnivanju francuskog Ministarstva kulture 1959. godine.

OSLO INTERKULTURALNI MUZEJ (NORVEŠKA)

Muzej interkulturalnosti osnovan je kako bi odražavao interkulturalnu realnost Osla u čemu drugi muzeji nisu uspjeli. Osnovan je kao javna zaklada koja je uspjela preobraziti staru policijsku postaju do te mjere da je zavrjedila nagradu, a 2006. se spojila s još dva muzeja, uključujući i stari Gradski muzej. Još od osnutka njegov etos poštivanja različitosti i jednakog viđenja bio je utjelovljen u njegovom zastupanju - s većinom osoba imigrantskog podrijetla u upravnom odboru.

Također, muzej je zamišljen kao prostor dijaloga koji uključuje što je moguće širi i raznolik raspon ljudi. Između ostalog bavi se pitanjima mentalnog zdravlja i diskriminacije homoseksualaca, međugeneracijskih i međukulturnih odnosa, te se oslanja na univerzalne i zajedničke aspekte kulture - kao što su obredi prolaza (iz jednog životnog doba u drugo, promjene statusa) - kako bi se uspostavile veze među etničkim razlikama.

Muzej je organizirao više od 100 umjetničkih izložbi, performansi i tečajeva (slikarstvo, ples i pripovijedanje) za djecu i mlade. Također organizira turneje u najrazličitijim dijelovima grada i pripovjeda priče o povijesnim i suvremenim imigrantskim zajednicama i međusobnim utjecajima među različitim skupinama stanovništva.

Drugi važan aspekt je pružanje pomoći mladima u pristupu izobrazbi i tržištu rada u domenu kulturne baštine. Također neizravno pomaže umjetnicima manjinskog podrijetla da uđu u već uspostavljene mreže i predstavlja ih u galeriji, te ih promiče drugim stručnim galerijama i muzejima. Osigurana je posebna izobrazba o međukulturnoj svijesti i stručnosti za djelatnike gradskog vijeća i za školsku djecu.

Muzej također zauzima javno stajalište zagovaranja prava migranata kroz izložbe, rasprave i seminare, uključujući niz javnih rasprava i sastanaka u suradnji sa Sveučilištem u Oslu i Antirasističkim centrom, boreći se s kontroverznim temama važnim za raznolikost Norveške.

INTERKULTURALNA KARTA MELITOPOLA (UKRAJINA)

Jedna od pet glavnih dimenzija ICC strategije Melitopola je interkulturalni turizam i ugostiteljstvo. U skladu s ovom dimenzijom, lokalni koordinator ICC-a pokrenuo je Inicijativu za „Interkulturalnu kartu“ u kolovozu 2017. godine.

„Interkulturalna karta“ je utjelovljenje ambiciozne ideje da se popisu kulturnih praksi dodaju okusi i arome različitih kuhinja Melitopolskog etnosa. Ideja je inspirirana istinskom povijesnom rijetkosti našeg grada - knjigom „Savjeti Melitopolskih kuhara XIX. stoljeća“ - koja je otkrivena, obnovljena i objavljena 2017. godine. Recepte sadržane u ovoj knjizi nekad davno je pažljivo sastavio mladi časnik, koji je osvojio srce svoje voljene tako što je prošao kroz sva naselja grada pažljivo skupljajući mnoštvo recepata karakterističnih za svaku kulturu koja se u to vrijeme nalazila u Melitopolu.

Oslanjajući se na informacije iz knjige, „Interkulturalna karta“ je nastala kako bi uključila etničke restorane u gradu koji su specijalizirani za etno kuhinje - gruzijski, karaimski, tatarski, mađarski, židovski, njemački. Pripremljen je i kratki video zapis o svakom etnosu s kostimima, glazbom, tradicijom i, naravno, kuhinjom. Karta je objavljena i distribuirana gostima i sudionicima proslave 233. obljetnice grada Melitopol.

Akcija je podigla svijest stanovnika Melitopolja i njegovih posjetitelja o interkulturalnoj povijesti grada i potaknula njihov interes za restorane etničke kuhinje koji su sudjelovali u akciji. Ova je akcija rezultat bliske suradnje lokalnih malih i srednjih poduzeća, lokalnog sveučilišta (povjesničari i studenti) i gradske vijećnice u Melitopolu.

DVORAC U LUTSKU - UJEDINJENI ZAJEDNIČKOM POVIJEŠĆU (UKRAJINA)

Dvorac u Lutsku služi kao središte interkulturalnog dijaloga i interakcije, nudeći javni prostor svim narodima i etničkim skupinama koje žive u gradu i kojemu je cilj ujediniti ljude skrećući pozornost na njihovu zajedničku povijest. U njemu se održavaju razni kulturni događaji poput festivala ili umjetničkih predstava koje potiču različite etničke, odnosno kulturne zajednice da sudjeluju i izražavaju svoj kulturni identitet. Primjeri su festival „Paleta kultura“, umjetnička priredba „Noć u dvorcu u Lutsku“, festival „Polissia, ljeto uz folklor“ ili festival u srednjovjekovnom duhu „Knežev blagdan“. Štoviše, redovito se održavaju razgovori o povijesnim temama, u kojima sudjeluju povjesničari i predstavnici nacionalnih manjina, obaviještavajući lokalno stanovništvo o interkulturalnoj povijesti grada, jer je svaka etnička skupina pridonijela njegovom razvitku. Dvorac u Lutsku postao je objekt urbane baštine zajednički za sve. Njegove manifestacije organizira Odjel za kulturu Gradskog vijeća grada Lutska u suradnji s nekoliko nevladinih organizacija i kulturnih, odnosno etničkih udruga.

MALO KAZALIŠTE - VELIKO MJESTO ZA INSPIRACIJU - PAVLOGRAD (UKRAJINA)

Obnova i preobrazba povijesnog Pavlogradskog dramskog kazališta iz 19. stoljeća dio je inicijative u okviru „Programa kulturnog razvitka i očuvanja kulturne baštine grada Pavlograda za 2015.-2020. godinu“. Kao objekt kulturne baštine, stara je zgrada pretvorena u kazališni centar otvoren za sve koji nudi prostor za kulturne aktivnosti i obrazovanje, društveno miješanje i interakciju, dijalog i kreativnost. Cilj projekta je povezati gradsku kulturnu baštinu s aktualnim društvenim izazovima. Obzirom na porast prisilnih migracija, na primjer, cilj mu je osigurati ispunjenje socijalnih i kulturnih potreba migranata, te ih poduprijeti u suočavanju s njihovim iskustvima i traumama kroz umjetnost i kazalište. Projekt se provodi u suradnji s Gradskim vijećem, brojnim nevladinim organizacijama, ustanovama srednjeg i visokog obrazovanja, kulturnim, odnosno umjetničkim skupinama i zajednicama, kao i glavnim poduzećem za ugljen u gradu. Ocjenjivanje se planira na kraju provedbe ove inicijative, 2020. godine.

PATRASKI KARNEVAL (GRČKA)

Karneval u Patrasu potječe od prije više od 180 godina i izuzetno se razvio zbog različitih kulturnih utjecaja iz Patrasa, istočne Italije i Jonskih otoka. Na temelju otvorenosti, kreativnosti i inovativnosti, kultura je ovdje stalno u procesu preobrazbe, spajajući različite kulturne elemente i prilagođavajući se aktualnim društvenim temama. Karneval se održava svake godine, počevši od 17. siječnja i traje do početka ožujka, a završava se „Čistim ponedjeljkom“. Tijekom ovih tjedana održavaju se razne aktivnosti i proslave, kao što su parade i plesovi, izložbe i kreativna natjecanja, kao i „Karneval djece“ koji se održava od drugog do zadnjeg vikenda. Parade se posebice bave aktualnim društvenim pitanjima, dok su kostimi i kočije osmišljeni i izrađeni da odražavaju ta pitanja. Svaka parada ima određenu temu, kao što su jednakost, diskriminacija, ljudska prava, migracija ili nezaposlenost. Svatko može sudjelovati i formirati karnevalsku skupinu s mogućnošću da sudjeluje u natjecanju i osvoji „počasnu nagradu“ na svečanosti zatvaranja. Skupine mogu izraditi vlastite kočije, iako njih obično osmišljava i izrađuje „Patras Carnival Laboratory (Karnevalski laboratorij iz Patrasa)“. Karneval organizira općina Patras, posebice „Patras Carnival Municipal Enterprise (Općinsko poduzeće karneval u Patrasu)“, ali same karnevalske skupine igraju veliku ulogu u organizaciji i pripremi događaja. Svake godine ga ocjenjuje povjerenstvo, koje prikuplja prijedloge i daje preporuke za sljedeću godinu.

PROJEKT „SPARC“ - PATRAS (GRČKA) i BARI (ITALIJA)

SPARC projekt financira se iz programa EU „INTERREG Grčka-Italija“ i ima za cilj promicanje održivog razvitka u Patrasu (zapadna Grčka), kao i u Putignano i Bariju (istočna Italija) valoriziranjem i jačanjem kulturne i prirodne baštine tih regija. Među najvažnijim elementima kulturne baštine Grčke i Italije, uključenih u provedbu strategije projekta su karneval u Patrasu, karneval u Putignano, kao i razne kazališne i filmske institucije. Cilj „Kreativnih središta“ je potpora i obogaćivanje kreativnog i kulturnog sektora, te povezivanje s drugim sektorima. Kako bi se zajamčila održivost rezultata, potiču se druge dugoročne inicijative koje su povezane sa SPARC-om, a Kreativna središta će nastaviti funkcionirati barem još pet godina. Projekt također obuhvata plan ocjenjivanja i praćenja.

KREATIVNI ORKESTAR - SANTA MARIA DE FEIRA (PORTUGAL)

Kreativni orkestar je projekt zajednice koji nastoji unaprijediti socijalnu dimenziju glazbe. Orkestar je dostupan svima, bez obzira na glazbeno iskustvo, dob ili društvenu, odnosno kulturnu pozadinu. Na temelju pluralizma i miješanja različitih umjetnosti, života i koncepata, orkestar potiče inovacije i stvaranje alternativnih načina stvaranja glazbe, te radi dekonstrukciju konvencionalnih načina. To je projekt u kojem se razlike cijene i zahtijevaju, gdje se različite društvene skupine ujedanjuju, surađuju i stvaraju zajedno.

URBANI TRENDVI. OTVOREN MICROFON - LOGROÑO (ŠPANIJA)

„Urbani trendovi i otvoreni mikrofon“ je prostor za sudjelovanje mladih ljudi iz različitih sredina u gradu Logroño. Unatoč njihovom službenom statusu građana Logronja, te činjenici da ti mladi ljudi dijele zajedničke formalne prostore u srednjim školama, u neformalnim prostorima življenja ostajali su odvojeni zbog svog podrijetla, budući da su bili iz Latinske Amerike, Rumunjske, Pakistana, Maroka, itd.

Kako bi se izbjegla segregacija, grad je predložio pronalaženje zajedničke točke interesa koja bi mogla pridonijeti približavanju mladih, interakciji i stvaranju nečega zajedno. Hip Hop je izabran kao alat za okupljanje mladih, a grad je omogućio slobodan prostor za okupljanje mladih kako bi promicao sudjelovanje i olakšao emocionalni izraz kroz urbanu kulturu i njezine različite discipline: ples, glazbu, likovne umjetnosti, itd. Pri tome je korišten jezik glazbe, umjetnosti, plesa i slobodni stil „borbe rapera“, *beat box* vokalna perkusija, itd.

Mješavina mladih ljudi različitog podrijetla sudjeluje i izražava se na novom jeziku, vlastitom, ali i na drugim jezicima, kojima priopćavaju vlastitu viziju svijeta, ali i izražavaju emocionalni izražaj svojih iskustava. Hip Hop se pokazao instrumentom koji tim mladim ljudima omogućuje slobodno izražavanje, ali i razvijanje stanovišta prihvatanja i poštivanja različitosti. Zahvaljujući posebicem usredotočenju na interkulturalnost u upravljanju prostorom, umjetnički su rezultati vrlo kreativni, njegovani utjecajem različitih kulturnih referenci koje ih čine jedinstvenima. Ovo iskustvo je postalo dobar primjer kako učinak raznolikosti može biti veća kreativnost i kulturno obogaćivanje.

Iz ovoga i iz kontinuiranog odnosa ovih mladih ljudi s hip hopom kao sredstvom, uvedeni su drugi elementi za produbljivanje aspekata demokratskog sudjelovanja, građanstva, različitosti, tolerancije, anti-glasina, itd., na taj način povećavajući ključne sposobnosti i predanosti među mladima.

Predviđeno je ocjenjivanje ovog programa kao mjera interkulturalnog plana grada i projekata socijalne i obrazovne intervencije s mladima.

FESTIVAL TODOS - LISABON (PORTUGAL)

Todos (Svi) je festival koji istodobno utječe na različita ozračja političke strategije. To je godišnji festival svjetske glazbe i kulture koji kombinira međunarodne stručnjake s lokalnim izvođačima. Riječ je o putujućem događaju koji se tri godine odvija u određenoj četvrti grada prije nego što pređe na drugu. To može biti četvrt prema kojoj gradsko vijeće želi usmjeriti svoje napore kroz, na primjer, spoj urbane obnove, zapošljavanja i razvitka poslovanja i integracije migranata.

Festival je prvi put pokrenut u okrugu Largo do Intendente / Mouraria, ali je dosad tri puta promijenio lokaciju, te se sada odvija na području São Bento i Poço dos Negros. Organizatori su željeli otkriti nova interkulturalna žarišta u gradu Lisabonu, prkoseći ideji geta time što bi zbližili ljude iz različitih kulturnih sredina i dobnih skupina. Program festivala naglašava prisustvo interkulturalnosti u Lisabonu, a međuvjerski dijalog je podtema povezana s osnovnom idejom.

Izdanje 2016. održano je od 12. do 15. rujna, a uključivalo je ulične predstave, putujuću izložbu fotografija, kazalište,

gastonomiju, glazbu, crtanje, ples, posjete, šetnje i sastanke, među mnogim inicijativama koje potječu još jedan pogled na grad i njegov odnos s drugim kulturama.

Susjedstvo je bogato raznolikošću. Od afričkih barova i restorana, gdje možete čuti glazbu „cachupa“ i Cape Verde, do brazilskih frizera i restorana, dućana pakistanskih i nepalskih trgovaca, do srednje škole Passos Manuel, jednog od partnera u ovoj inicijativi, gdje možete naći djecu iz 33 različite narodnosti.

APROPA CULTURA U BARCELONI (ŠPANIJA)

Apropa Cultura je mreža kulturnih objekata, među kojima su kazališta, koncertne dvorane, festivali i muzeji, čija je glavna svrha poticanje inkluzivnosti promicanjem kulturnih aktivnosti i događanja. Inicijativa je započela tijekom sezone 2006./2007. kada je L'Auditori pokrenuo Auditori Apropa: program usmjeren na privlačenje skupina kojima prijeti socijalna isključenost, potičući manjine da prisustvuju događajima po nižoj cijeni. Nekoliko godina kasnije, L'Auditori je pozvao druge organizacije u Barceloni da sudjeluju i kao rezultat stvorena je Apropa kultura s novim bogatijim programom koji sadrži sve vrste događaja: glazbu, kazalište, ples i cirkus. Danas Apropa broji 15 gradova s ukupno 55 kulturnih centara, koji svake sezone obuhvataju oko 20.000 gledatelja.

Osim glazbe, kazališta, plesa i cirkusa, Apropa nudi širok spektar aktivnosti: primjerice, muzeji i kulturni centri nude besplatne posjete svojim izložbama. Neke su aktivnosti osmišljene isključivo za ranjive skupine i provode se tijekom cijele sezone u različitim kazalištima i gledalištima. Osim toga, svake se godine organiziraju tečajevi izvođenja umjetnosti, glazbe, kiparstva i likovne umjetnosti. Naime, Educa amb l'Art („Obrazovati se pomoću umjetnosti“) je projekt za socijalne radnike, terapeute, koordinate, itd. bez prethodnog znanja o umjetnosti i glazbi.

Filozofija i glavni cilj Apropa Culture je spriječiti socijalnu isključenost poticanjem sudjelovanja ljudi u promicanju demokratizacije kulture. Osobito su uključene sljedeće ranjive skupine: osobe s intelektualnim ili tjelesnim invaliditetom, osobe s duševnim bolestima, starije osobe, imigranti, djeca i adolescenti, osobe ovisne o drogama i žene žrtve obiteljskog nasilja. U stvari, Apropa čvrsto vjeruje da kultura razvija kreativnost i istodobno poboljšava dobrobit ljudi, samopouzdanje i samopoštovanje.

ESPAI AVINYO-CENTAR ZA JEZIKE I KULTURU U BARCELONI (ŠPANIJA)

Centar za jezike i kulturu Espai Avinyó od 2011. pruža širok spektar kulturnih aktivnosti s ciljem da bude što inkluzivniji, naglašavajući važnost interkulturalnosti kroz remek-djela umjetnika iz različitih kulturnih sredina.

Umjetničke aktivnosti ostvaruju se u različitim formatima, kao što su fotografija, kino, ples, glazba, itd. Ovi bogati oblici izražavanja odražavaju multikulturalnost Barcelone, potiču dijalog i jačaju odnose među sudionicima.

Mnoge se aktivnosti provode u partnerstvu s Barcelonskom strategijom protiv glasnica i / ili Barcelonskom mrežom protiv glasnica, i te veze potiču svijest o kulturnoj raznolikosti, harmoniji i zajedničkom životu, obeshrabrujući stereotipe. Jednako je važno da

aktivnosti imaju za cilj promicanje popularne i suvremene katalonske kulture, naglašavajući važnost povijesne i kulturne baštine grada.

Centar za jezik i kulturu šalje jasnu poruku: kulturnu raznolikost treba promatrati kao obogaćujući element koji jača veze, potiče kreativnost, naglašava vrijednosti jednakosti i uzajamnog poštovanja.

DANSKI CENTAR ZA UMJETNOST I INTERKULTURALNOST (DANSKA)

Danski centar za umjetnost i interkulturalnost (DCAI) djeluje kao „središte uma“ ili „tvornica ideja“ za interkulturalnu preobrazbu kulturnog sektora, a ne kao fizički javni prostor susreta, iako je smješten u centru globalne kulture i svjetske glazbe. Cilj mu je stvoriti nacionalnu platformu koja odražava raznolikost danskog društva u kulturnom domenu izgradnjom interkulturalne kompetencije. Načini da se to postigne su suradnja s partnerima kako bi se osjetila prisutnost nove generacije danskih umjetnika imigrantskog podrijetla, koji su odrasli na periferiji pet glavnih gradova u Danskoj.

Danski centar za umjetnost i interkulturalnost nastoji promijeniti strukture reprezentativnosti tako da se životno iskustvo migrantskih predgrađa u potpunosti odražava u kulturi u kojoj i dalje dominira popularna ruralna ili visoka urbana kultura. Okupio je migrante u predgrađima kako bi prikupio njihove priče i slike i potakao nacionalna kazališta da prošire svoj repertoar ulazeći u koprodukcije i partnerstva s umjetnicima useljeničkog podrijetla. Također se zalaže da im se omogući širenje publike u vlastitom interesu.

Centar je osnovan kao Projekt Brændstof u Kopenhagenskoj županiji 1999. godine. Od 2007. do 2010. godine Centar financira Ministarstva kulture u specifičnoj i privremenoj upravnoj strukturi. Od 2011. godine, Danski centar za umjetnost i interkulturalnost postao je 'samoupravna' privatna nevladina organizacija.

Cilj Centra je omogućiti potpuno i jednako sudjelovanje pojedinaca i zajednica svih podrijetla u kontinuiranoj evoluciji i oblikovanju svih aspekata danskog kulturnog života i pomoći u uklanjanju svih prepreka takvom sudjelovanju. Danski centar za umjetnost i interkulturalnost promiče kulturnu raznolikost jačanjem kapaciteta kulturnih industrija za proizvodnju i distribuciju dobara i usluga, te im pomaže u pristupu domaćem i međunarodnom tržištu.

Centar ima za cilj suradnju s organizacijama uključenim u kreativni sektor i podupire inicijative koje nadahnuće crpe iz razmjene ideja i tehnika između pojedinačnih umjetnika iz različitih sredina. Pristup kojeg Centar koristi potiče i nastoji poboljšati pristup znanju između kulturne raznolikosti i interkulturalnog dijaloga u kontekstu globalizacije. Danski centar za umjetnost i interkulturalnost posebnu pozornost posvećuje izgradnji kapaciteta učesnika i donositelja odluka u upravljanju kulturnim raznolikostima i interkulturalnom dijalogu.

STEPS (Koraci) - Participativno mapiranje raznolike baštine

Kao što je već rečeno, temelj projekta STEPS je ideja da je baština uključena u složene društvene procese u kojima ljudi - pojedinci ili zajednice - identificiraju ono što je vrijedno da se prenese budućim generacijama. To uključuje prakse i tradicije, kao i mrežu značenja koja učvršćuju ideje o pripadnosti i zajedništvu i dio su stvaranja javnih prostora.

Dosadašnja iskustva Vijeća Europe (posebice kroz inicijativu Interkulturalnih gradova (ICC) i aktivnosti Konvencije iz Faraa) pokazuju da kulturne i društvene aktivnosti - festivali, događaji ili samo svakodnevna rekreacijska iskustva i prakse - pružaju prilike za interakcije s ljudima različitog podrijetla i ne samo da pojačavaju pluralistički identitet zajednice, već i jačaju blisko isprepleteni odnos zajednice s širim okruženjem.

Metodologija STEPS-a se, stoga, temelji na iskustvima i postignućima Vijeća Europe, Europske unije i europskih gradova (osobito onih koji sudjeluju u inicijativi ICC) na području kulturne baštine, kao i kulturno raznolikih društava.

Teorijski okvir projekta također se temelji na ideji da se osjećaj pripadnosti potiče: 1) prepoznavanjem i uključivošću; 2) poboljšanim demokratskim sudjelovanjem i socijalnim uključivanjem svih sudionika u pregovorima o značenju i donošenju odluka o zajedničkoj kulturnoj baštini; 3) pregovaranjem o zajedničkoj viziji za budućnost zajednice koja će uključivati pluralističke glasove.

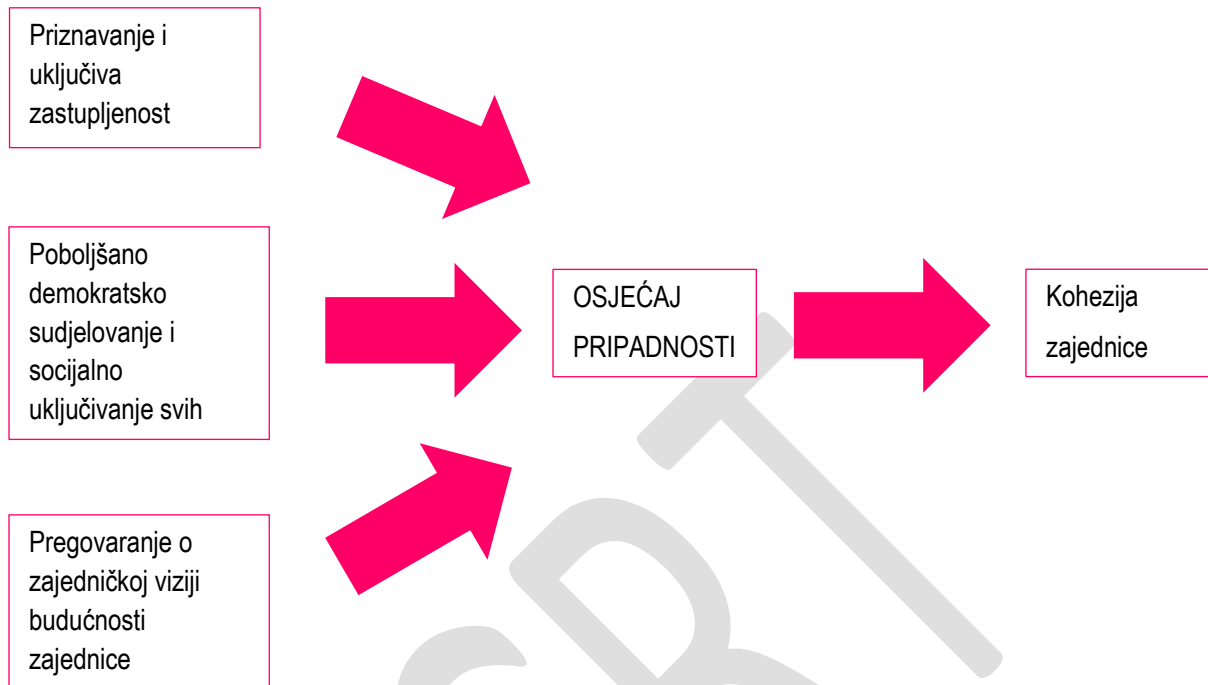
Brojne studije, kao i rad Vijeća Europe na području socijalne kohezije (Revidirana strategija za socijalnu koheziju, 2004.³) povezuju osjećaj pripadnosti s društvenom i kohezijom zajednice. Primjerice, prema opisu Teda Cantlea⁴ u kohezivnoj zajednici postoji:

- Zajednička vizija i osjećaj pripadnosti kod svih;
- Raznolikost okolnosti i povjesnih osnovica ljudi je cijenjena i pozitivno vrijednovana;
- Osobe različitih podrijetala i povjesnih okolnosti imaju slične mogućnosti;
- Na radnom mjestu, u školama, susjedstvu, itd., razvijaju se jaki i pozitivni odnosi između ljudi različitog podrijetla i okolnosti.

---

³ https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf

⁴ T. Cantele (2002.), Smjernice o koheziji u zajednici, Udruga lokalne uprave

Kroz participativno mapiranje, članovi zajednice kolektivno prave vizualne popise dobara svoje zajednice. Oni pregovaraju o tome što se može navesti u popisu. To rezultira kartom tih baštinskih dobara koja čine pluralistički identitet zajednice. U ta dobra mogu spadati materijalne, kao i nematerijalne značajke baštine (tradicije, prakse, znanja i izrazi ljudske kreativnosti), sve ono što je značajno ljudima koji žive i rade na području, u skladu s načelima konvencije iz Faraa.

Ovaj proces olakšava razumijevanje što te značajke znače za pojedince i kako one utječu jedna na drugu. Štoviše, skupina stječe uvid u specifičnu vrijednost koju različiti članovi zajednice dodjeljuju značajkama zajednice.

Priznavanje i uključiva zastupljenost

Kao što je naglasio Charles Taylor⁵, „Dužno priznanje nije samo ljubaznost koju dugujemo ljudima. To je vitalna ljudska potreba“.

Axel Honneth⁶ ide još dalje, prikazujući kako je ta potreba za priznavanjem i zastupljenošću u zajedničkom kulturnom prostoru često uskraćena pripadnicima manjinskih skupina, čiji se kultura i način života smatraju nedostojnim javnog znanja, priznanja i slavlja, a još manje dijelom kolektivne naracije tog područja.

---

⁵ C. Taylor (1992), Politika priznavanja

Participativno mapiranje kulturne baštine od strane raznovrsne skupine stanovnika ima uzvišenu vrlinu da čini vidljivima kulture drugih dajući im legitimitet. Ono doprinosi procesima prepoznavanja koji stvaraju uvjete za bolje zajedničko življenje u gradovima.

Kartografija je uvijek bila pravo sredstvo za izražavanje tihog znanja o resursima i njihovom kulturnom značaju. Kada ga pokrene lokalna uprava, kao što je slučaj u projektu STEPS, predstavlja snažnu poruku da svatko može imati utjecaj u pregovorima o tome što je kulturna baština.

Proces mapiranja također dodaje dimenziju uzajamnog poznavanja i od ključne je važnosti za otkrivanje i činjenje raznolikosti koja postoji unutar urbanog područja vidljivom, čak i na mjestima na kojima na prvi pogled izgleda da nema raznolikosti. Uzajamno poznavanje ove raznolikosti potiče dijalog između zajednica. Pomaže ljudima da se međusobno razumiju i prepoznaju jedni druge kao jednako vrijedne.

Poboljšano demokratsko sudjelovanje i socijalno uključivanje svih stanovnika

Interkulturalna pismenost, uzajamnost i podjela moći važni su operativni dijelovi interkulturalnog okvira koje su se pokazale od ključne važnosti u STEPS-u. Osnovna ideja je da ljude društvo u kome žive treba prepoznati u njihovom punom potencijalu, kao i da se ne osjećaju zastrašeno ili predmetom stereotipa. Zbog toga se lokalne vlasti potiču na izgradnju prostora i mogućnosti za ravnopravno sudjelovanje ljudi u donošenju odluka.

To vrijedi i za politiku i upravljanje baštinom, gdje je stanovništvo pozvano igrati aktivnu ulogu u pregovorima o tome što cijene kao kulturnu baštinu i koje značenje joj pridaju, a ne samo biti pasivni konzumenti izbora napravljenih na višoj razini.

Biti dio pregovora i odlučivanja o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti zajednice u kojoj se živi važan je dio demokratskog života. To također pomaže u razvijanju vještina koje su sve više potrebne u 21. stoljeću.

Aktivnosti participativnog mapiranja posebice su učinkovite u

---

⁶ N. Fraser i A. Honneth (2003), Preraspodjela ili prepoznavanje?

ovom području budući da sam postupak prikupljanja detaljnog lokalnog znanja o svim područjima predstavljenim na određenoj karti zahtijeva doprinos ljudi koji žive, rade i djeluju u svakom dijelu te karte. Jednostavnije rečeno, svatko ima stručno znanje o svom osobnom dijelu krajolika.

Pregovaranje o zajedničkoj viziji budućnosti zajednice

Ključni pojam u participativnom mapiranju jeste taj da on ne samo da prikuplja narative, već pokreće i raspravu o potrazi za zajedničkom niti za razvitak zajedničke vizije za budućnost, koja se temelji na unaprijeđenju lokalne baštine i željama lokalnog stanovništva.

Ta vizija je kolektivna struktura, sastavljena od kolektivnih priča i zastupljenosti, poduprijetih sjećanjima stanovništva na prošlost, doživljavanja sadašnjosti i, iznad svega, zamisli budućnosti. Stoga ona pojačava pripadnost, zajedništvo i osjećaj za mjesto.

STEČENA ISKUSTVA:

U sljedećem poglavlju data je detaljna metodologija o tome kako razviti proces participativnog mapiranja raznolike kulturne baštine i kako ga iskoristiti za koheziju zajednice. Također će dati uvid u iskustvo dva grada, Rijeke i Lisabona, koji su uradili pilot projekte primjenjujući metodologiju STEPS-a.

Između ostalog, neke opće naučene lekcije i preporuke iz pilot projekata u Lisabonu i Rijeci pokazale su se važnima kako bi se odgovorilo na izazove i postiglo ciljeve poticanja kohezije zajednice kroz participativno mapiranje kulturne baštine:

- * Posebnu pozornost treba pridati promjeni paradigme sa shvaćanja kulturne baštine kao skupa objekata, prema njezinom shvaćanju kao skupa resursa koje je zajednica prepoznala kao vrijednosti koje treba sačuvati za buduće generacije, uključujući prakse i tradicije i mrežu značenja koja jačaju pripadnost i zajedništvo i dio su stvaranja datog mjesta.
- * Uključivanje ljudi s različitim povjesnim osnovicama u mapiranje baštine od ključne je važnosti ako želimo mapirati i iskoristiti najveći mogući skup baštine - da bi to učinili, važno je surađivati s udrugama i drugim sudionicima koji predstavljaju i imaju pristup različitim publikama. Zbog različitih segmenata publike potrebni su pripremni radovi na izgradnji povjerenja između različitih djelova publike i kartografa. Izgradnja povjerenja treba biti nastavljena tijekom cijelog projekta.
- * Zbog različitih segmenata obuhvaćene publike, također je važno posvetiti vrijeme izgradnji interkulturalnih kapaciteta u skupini i osigurati da svatko razumije istu stvar kada spominje velike koncepte kao što su „kulturna baština“, „osjećaj pripadnosti“, itd.

- * Ako se želi postići proces istinskog sudjelovanja, lokalne vlasti i svi ostali partneri trebaju se potruditi i stvoriti okruženje ravnopravnosti time što će raditi na izgradnji povjerenja, izbjegavanju stereotipa i prepoznavanju uloge i stručnosti svakog pojedinca uključenog u proces.
- * Lokalne vlasti također moraju pokazati jasno i odlučno političko opredjeljenje i prije i nakon mapiranja i biti angažirane u svakoj fazi procesa (uspostavljanje partnerstva, približavanje kartografima, mapiranje i razina strateškog planiranja). Kao što je već spomenuto, snaga angažiranosti lokalnih vlasti je u slanju snažne poruke da svatko može imati svoj udio u pregovorima o tome što je kulturna baština u gradu.
- * Trebalo bi osigurati da svi uključeni sudionici razumiju i slažu se da participativno mapiranje nije proizvod već proces i da ga treba redovito ponavljati kako bi se kulturna baština održavala živom, pridošlice uključivale u zajednicu i ponovno pregovaralo o zajedničkoj viziji.

Prilog I – Kako oblikovati proces sudjelovanja u mapiranju zajedničke kulturne baštine

0. Priprema

- Zašto, kako i tko

Za uspjeh participativnog procesa, kao i za utjecaj aktivnosti važno je od samog početka objasniti tko donosi odluku o otpočinjanju takvog procesa i koji su ciljevi i očekivani rezultati.

Primjeri Lisabona (Portugal) i Rijeke (Hrvatska), dva grada u kojima je metodologija prvo i oprobana, jasno pokazuju kako razlike u procesu donošenja odluka i u očekivanjima mogu utjecati na različite pristupe i konačne rezultate.

LISABON

Proces participativnog mapiranja pokrenuo je Odjel za socijalna prava općine Lisabon (u čvrstom partnerstvu koje je obuhvatalo sudionike na terenu) radi stvaranja prilika i omogućavanja učešća članova migrantske zajednice kao aktivnih sudionika u oblikovanju zajedničkog narativa susjedstva, kao i radi stvaranja mogućnosti za poticanje interakcije između različitih interesnih skupina i predstavnika različitih zajednica. Osim toga, proces je imao za cilj i jačanje utjecaja Gabinete de Apoio aos Bairros de Intervenção Prioritária – GABIP (Ureda za potporu prioritetnim intervencijama u susjedstvu) koji je formiran u četvrti Almirante Reis radi zaustavljanja neregularnog rasta, kao i pretjeranog rasta turizma i gentifikacije koji su ugrožavali društvenu strukturu susjedstva. Proces sudjelovanja u mapiranju smatran je načinom da se njeguje interakcija između dugogodišnje/većinske portugalske i migrantske zajednice, kao i da se riješi nedostatak društvenih praksi kojima se objedinjuje kulturna baština datog okruga ili kojima se redovito okupljaju ljudi različitog podrijetla.

RIJEKA

Proces participativnog mapiranja pokrenula je agencija Rijeka 2020, koju zajednički financiraju Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija radi planiranja i mapiranja programa Europskog grada kulture 2020. Cilj procesa je stoga odgovarao općem cilju Europskog grada kulture, a to je jačanje lokalnih zajednica kroz razvitak međuljudskih odnosa i povećanje učestalosti i kvaliteta kulturnih aktivnosti koje okupljaju ljude.

U okviru uključivanja građana u pregovaranje o tome što čini dio zajedničkog narativa identiteta grada, posebice je važno pokazati političko opredjeljenje kako bi došlo do ovih pregovora. Opredjeljenje prije svega znači dodjeljivanje ljudskih i gospodarskih resursa ovom procesu, naročito kroz usmjeravanje i koordiniranje cijelog procesa.

Lokalne vlasti također trebaju biti predane uspostavljanju ambijenta u kome su ljudi u jednakopravnom položaju tako što će raditi na izgradnji povjerenja i pouzdanja, izbjegavanju stereotipa i prepoznavanju uloge i stručnosti svake osobe uključene u proces. Ovo se može omogućiti mapiranjem, budući da svatko ima stručno znanje o svom osobnom dijelu karte.

I na kraju, gradske uprave trebaju pokazati svoju angažiranost u svakoj fazi procesa (uspostavljanje partnerstava, dopiranje do kartografa, mapiranje i razina strateškog planiranja) kako bi se izgradilo povjerenje stanovništva u iskrenost ove aktivnosti.

Jednako važno je znati od samoga početka tko će tehnički predvoditi svaku fazu procesa.

LISABON

Kao što ćemo vidjeti dalje u tekstu, općina je osigurala opću koordinaciju i započela proces, a tijekom uspostavljanja partnerstva dogovoreno je i najavljeno da će pojedinačne aspekte rada predvoditi različiti partneri na temelju svojih kompetencija. Primjerice, zbog prirode svoje osnovne djelatnosti, Solidariedade Imigrante je određen kao glavno tijelo odgovorno za mobiliziranje migrantskih zajednica i utvrđivanje aktivnih sudionika u svakoj zajednici koji bi mogli provesti mapiranje kulturne baštine u četvrti Arroios. Istodobno, Ateliermob je bio zadužen da predvodi utvrđivanje i uokvirivanje povijesne i materijalne kulturne baštine u četvrti Arroios. Osim toga, zaklada Aga Khan imala je zadatak da osigura tehničko oblikovanje provedbe projekta na terenu, predvođeci prilagodbu participativnih metodologija i alata.

- Utvrđivanje glavnih sudionika koje treba uključiti

Izgradnja čvrstog partnerstva od početka projekta od presudne je važnosti zbog brojnih razloga, kao što su pristupanje i mobiliziranje što raznovrsnijih struka i mreža, kao i korištenje nalaza dobijenih procesom mapiranja. Štoviše, uključeni sudionici će u društvu imati glavnu ulogu u postavljanju primjera kako se cijene različitosti i kako se razvijaju interkulturalne kompetencije koje mogu prenijeti na svoje djelatnike. Odabir partnera je, dakle, od izuzetne važnosti za učinak procesa.

Primjeri sudionika koje treba uključiti u proces su:

- ✓ Škole
- ✓ Sveučilišta
- ✓ Nevladine organizacije
- ✓ Institucije za baštinu
- ✓ Udruge migranata

LISABON

Članovi lokalnih partnerstava mobilizirani su prije započinjanja procesa i sudjelovali su u oblikovanju ove aktivnosti. Mobilizirala ih je Općina zbog njihovog znanja i iskustva koje je poslužilo kao doprinos procesu.

Posebice:

- **DINÂMIA'CET-IUL- Centar za društveno-gospodarske i teritorijalne studije** istraživački je centar Instituto Universitário de Lisboa (Sveučilišnog instituta u Lisabonu) koji se bavi istraživanjem društvenih, gospodarskih i teritorijalnih promjena s ciljem da se pridonese boljem razumijevanju konteksta, procesa, sudionika i posljedica promjene. Centar je bio zadužen za ocjenu utjecaja aktivnosti, uključujući rad na odabiru pokazatelja koji će biti korišteni.
- **SOLIDARIEDADE IMIGRANTE (SOLIM) – Associação para a Defesa dos Direitos dos Imigrantes (Udruga za odbranu prava migranata)** neprofitna je organizacija čiji je cilj da brani prava migranata u Portugalu. Obzirom da je najveća migrantska udruga u Portugalu, s više od 28.800 suradnika koji predstavljaju 97 narodnosti, SOLIM je imala ulogu mobiliziranja članova iz različitih zajednica i omogućavanja njihovog sudjelovanja kao aktivnih aktera u procesu. (<http://solimigrante.org/>)
- **ATELIER MOB | „Trabalhar com os 99%“ – „Radeći s 99%“** multidisciplinarna je platforma za razvoj ideja, istraživanja i projekte u oblastima arhitekture, dizajna i urbanizma. Obzirom na dokazano iskustvo u provedbi participativnih metodologija i projekata u oblastima urbane reintegracije – kao i značaja platforme za lokalne zajednice – i vrjednovanju materijalne baštine, Atelier Mob je bio odgovoran za postavljanje okvira za povijesnu i kulturnu baštinu četvrti Arroios za ovaj projekat. (<http://www.ateliermob.com/>)
- **FUNDAÇÃO AGA KHAN PORTUGAL (AKF)** osnovana je radi poticanja socijalne kohezije u zajednicama oblikovanim migracijom. Cilj Zaklade je poboljšati kvalitetu života kroz jačanje društvene, kulturne i gospodarske inkluzije radi jačanja pluralističkog društva s kozmopolitskom etikom od koje svi imaju koristi. U sklopu procesa participativnog mapiranja, uloga AKF bila je da prilagodi participativne metodologije i alate u kontekstu četvrti Arroios, te obuhvati iskustva stečena iz pilot provedbe u okviru Lokalnog razvojnog plana GABIP Almirante Reis. (<http://www.akdn.org/where-we-work/europe/portugal>)

Cjelokupan proces bio je otvoren i za druge sudionike iz civilnog društva kroz korištenje instrumenata koje je Općina već imala (na taj način osiguravajući održivost i suradnju), a koji su zasnovani na horizontalnom strukturiranju i predstavljanju donositelja političkih odluka iz Općine Lisabon kao strategije za poticanje suradnje organizacija civilnog društva.

RIJEKA

U slučaju Rijeke, različiti partneri bili su uključeni u različitim trenucima procesa, a prema konkretnim zadacima koje su obavljali, kao i ulozu koju su imali:

- **Udruge susjedstava** različitih obuhvaćenih područja (Cres, Drenova, Gomirje, Kastav, Novi Vinodolski). Udruge uključene u participativni proces odabrane su na temelju tema i aktivnosti na čijoj pripremi su radile za program Europska prijestolnica kulture. To znači da su i prije početka procesa već imale uspostavljen dijalog s projektom Rijeka 2020. Na primjer, zajednica grada Cresa već je radila na temi nematerijalne kulturne baštine svakodnevnog života, kao i vezano za nedominantnu arhitekturu; Kastav je bio usredotočen na život lokalnog čakavskog dijalekta; Gomirje je radilo na prevazilaženju izazova očuvanja lokalnih tradicija, obzirom da je nedostatak kulturnog aktivizma doveo do siromašne kulturne scene.
- **RESTART** je organizacija koja se bavi produkcijom, edukacijom, distribucijom i prikazivanjem kreativnih dokumentarnih filmova. RESTART je imao zadatak da tehnički pomogne lokalnoj zajednici pri mapiranju teritorija i nije sudjelovao u planiranju procesa.
- **Fakultet za društvene i humanističke znanosti** Sveučilišta u Rijeci: istraživačka skupina sastavljena od koordinatora, sociologa i mediologa bila je zadužena za ocjenu utjecaja ove aktivnosti, uključujući rad na odabiru pokazatelja koji će biti korišteni. Skupina je imala čvrsto partnerstvo s programom Europska prijestolnica kulture koji je prethodio procesu i bili su uključeni od prvog pripremnog sastanka.
- **Akademija primijenjenih umjetnosti** Rijeka: studenti Akademije bili su mobilizirani u fazi strukturiranja i prikupljanja informacija iz razgovora radi potpore kartografima i njihovom kreativnom procesu.

- Razumijevanje različitosti na teritoriju

Utvrdjivanje glavnih obilježja gradskog konteksta značajnih za ciljeve procesa također je važno za razvoj uspješnog participativnog mapiranja kojim će se raznolika kulturna baština iskoristiti za izgradnju povjerenja i jačanje povezanosti zajednice.

Osobito je važno razumijeti koji su glavni izvori raznolikosti u kontekstu konkretnog područja rada, koje su glavne promijenjive i njihov razvitak među stanovništvom grada. Također je važno pojasniti koji su to trenutačni izazovi povezani s ovim pitanjima.

Proces mapiranja će naposljetku dodati i dimenziju uzajamnog poznavanja i od ključne je važnosti za otkrivanje i činjenje raznolikosti koja postoji unutar urbanog područja vidljivom, čak i na mjestima na kojima na prvi pogled izgleda da nema raznolikosti.

LISABON

Tijekom svoje bogate povijesti, grad Lisabon su oblikovale civilizacije čiji su korijeni poticali iz različitih zemljopisnih dijelova svijeta (istočna Azija, perzijski zaljev, zapadna i istočna Afrika i južna Amerika), što je pridonijelo postojećem, po svojoj dinamici i baštini, kozmopolitskom ambijentu. Nadalje, tijekom 1970-tih, što se poklopilo s dijasporom, veliki broj zajednica došao je iz zemalja u kojima se govorio portugalski jezik, potom su tijekom 1990-tih godina počeli dolaziti ljudi iz istočne Europe, dok je od nedavno stanovništvo iz azijskih zemalja steklo značajnu prisutnost u gradu Lisabonu, a posebno u četvrti Arroios.

U okviru Grada Lisabona, četvrt/župa Arroios smještena je u povlaštenom širem području koje se graniči s povijesnim jezgrom i koristi pogodnosti mreže javnog prijevoza i pristupa različitim uslugama, uključujući i dinamičnu lokalnu trgovinu i veoma značajan priljev ljudi koji dnevno prolaze kroz ovu četvrt (oko 200 hiljada). Veliki broj migrantskih skupina naselio se ili svoje svakodnevne aktivnosti obavlja u ovom

dijelu grada, što Arroios čini četvrti/župom Lisabona u kojoj je najveća koncentracija migranata i najveći broj narodnosti. Od 31653 ljudi koji zvanično žive u Arroiosu, 20 posto su migranti, s ukupno 79 različitih narodnosti prisutnih u ovoj četvrti. Brazilci, narodi jugoistočne Azije i s dalekog istoka čine najveće skupine, pored zajednica iz drugih krajeva koji povijesno nisu bili zemlje podrijetla stanovništva Portugala, kao što su Iran, Pakistan, Bangladeš i Nepal.

RIJEKA

Raznolikost ne dolazi uvijek u obliku 79 različitih narodnosti koje žive u istom susjedstvu. U slučaju Rijeke, raznolikost prije svega znači ponovno otkrivanje pluralističke baštine regije i jačanje dijaloga i suradnje između različitih područja, koja čak i kada su graničila jedna s drugom, u proteklim desetljećima nisu imala inicijative ili prilike za uzajamnu interakciju. Ovi procesi ponovnog otkrivanja zajedničkih izazova i zajedničkih rješenja, kao i stvaranje novih ličnih veza bili su *fil rouge* cjelokupnog procesa.

Medugeneracijska tema je također bila obrađena tijekom participativnog mapiranja, dok se, na primjer, razmatrala budućnost lokalnog čakavskog dijalekta u Kastavu ili narativa kojeg Novi Vinodolski gradi za sebe.

UVIDI IZ LISABONA

Prije samog početka – čime se opremiti:

- ✓ Stvarni participativni proces mora biti proces koji je usredotočen na osobe. Informacije i znanje poslužiti će kao povlašten alata za razumijevanje zašto i kako ljudi sudjeluju na različite načine.
- ✓ Fleksibilnost, vještine aktivnog slušanja, istinski interes za ljude i za propitivanje vlastitog jezika i pristupa, te kulturna osjetljivost neophodni su za započinjanje ovog procesa.
- ✓ Ne žive svi ljudi istim tempom i u skladu s istim vremenskim konceptom. Za uspješan participativni ishod od suštinske je važnosti osigurati (ugodno) mjesto i vrijeme, fino prilagoditi naše vještine zapažanja i ponuditi trenutke tišine. Strpljenje da se kontinuirano iznova prilagođavamo ovakvoj raznolikosti „normi“ imat će pozitivan utjecaj i na učinkovitost ishoda kada za cilj imamo aktivno sudjelovanje svih i iskreno dijeljenje.
- ✓ Riječi i jezik. U pogledu praktičnog primjera, trenutak kada se govorilo o glavnim ciljevima STEPS-a predstavljao je pravo otkriće. «Interkulturalni dijalog.» «Što je to? Što to znači?» «Baština [...]» «Pa...što mislite pod tim...?» Na početku smo se susreli s bezizražajnim licima i razmišljali da trebamo posvetiti vrijeme objašnjavanju koncepta. Naravno, pokazali se da su njegov sadržaj i značenje prilično univerzalni; međutim, možda će trebati prilagoditi jezik radi jačanja osjećaja pripadnosti skupini i vlasništva nad projektom za istražitelje na terenu. Prema tome, zajednička izgradnja jezika i preformuliranje – bez „ispravljanja“ – bila je veoma važna pripremna faza.
- ✓ Otkrivanje (promatranjem, ispitivanjem, prilagođavanjem) ugodnih i sigurnih mjesta u svačijoj percepciji. Savjet je budite otvoreni za promjenu, ispitujte, probajte, promatrajte, slušajte i gledajte. U kojim mjestima je svatko ko je bio uključen u projekat pojedinačno najviše pridonijeo? I izgledao da mu/joj je najugodnije?
- ✓ Izgradnja kruga povjerenja. Participativni rad se svodi na odnose. Pronalaženje odgovarajućih istražitelja na terenu za proces kao što je ovaj zahtijeva napor, intelektualno ulaganje u sebe i ulaganje u odnose. Tijekom postavljanja prioriteta može biti važno uvrstiti i razmišljanje o jezicima, dobnim skupinama, kulturnih obrascima.
- ✓ Iako na početku projekta nije lako procijeniti s čim i s kim se ljudi osjećaju prijatno, većina poznatih (neformalnih) europskih vježbi za jačanje tima možda neće biti od pomoći. Ulaganje u odnose, pronalaženje zajedničkih osnovnih pravila, vremena, prostora, zajedničkog radnog jezika, sve će to biti od presudne važnosti za stvaranje sigurnog prostora za svaku osobu da izrazi shvaćanja koja bi inače bila stidljiva iskazati ili u vezi s kojima se osjeća nesigurno.

1. Pronalaženje kartografa

- Istraživanje demografije odabranog područja

Obzirom da nije moguće mobilizirati svakoga, važno je osigurati da je u glavnoj skupini kartografa zastupljena lingvistička, dobna i kulturna raznolikost susjedstva. Kako bi se ovo postiglo važno je imati jasnu ideju o tome ko naseljava dato područje i koje su to zastupljenosti koje treba uvrstiti u prioritete tijekom procesa odabira kartografa.

Mogući kartografi trebaju biti mobilizirani na temelju jezika kojim govore, zemlje podrijetla, mreže i iskustava življenja u različitim područjima, raznolikosti životnih iskustava i podrijetla, kao i interesa da pridonese ponovnoj definiciji gradskog narativa.

Posebnu pozornost treba posvetiti osiguravanju jednake zastupljenosti spolova.

Prilikom odabira kartografa treba uzeti u obzir njihove vještine i fleksibilnost da se prilagode zadacima i razini ugodnosti kretanja među ljudima, kao i interakcije s drugim ljudima.

- Korištenje mreža partnera za mobilizaciju što većeg broja osoba kao kartografa

Uključivanje ljudi koji su obično izostavljeni iz glavnih kulturnih tokova jedan je od prioriteta participativnog procesa mapiranja. Zbog toga je ključno doprijeti do što većeg broja ljudi kako bi se izgradio jedan doista inkluzivan proces. Korištenje mreža različitih partnera za angažiranje potencijalnih kartografa najlakši je način na koji osigurati da se dopre do ljudi različitog podrijetla u pogledu jezika, dobi, spola i životnih očekivanja.

LISABON

Većina istražitelja na terenu⁷ pronađena je preko udruge Solidariedade Immigrante (SOLIM) i zaklade Aga Khan (AKF), zahvaljujući pozitivnim i konstruktivnim odnosima koje su obje organizacije izgradile kroz svoj rad s migrantima i lokalnim stanovništvom općenito. Udruga SOLIM i zaklada AKF organizirale su prvi sastanak kao prvi pokušaj mobilizacije, nakon čega su uslijedili pojedinačni razgovori s drugim mogućim istražiteljima na terenu. Nakon toga gradska uprava Lisabona i Sveučilište organizirali su niz tematskih skupina na kojima se detaljnije razmatrala tema koja je proistakla iz mapiranja, kao i sama njegova priprema.

- Osiguravanje da svatko može pristupiti svim materijalima

Od samog početka svi materijali za vođenje i omogućavanje grupne interakcije trebaju biti pripremljeni na više jezika, ne koristeći se samo pisanim jezikom. Zbog toga je veoma važno da se može računati na tim koji predvodi projekat s jasnim razumijevanjem inkluzivne komunikacije i dobro razvijenim interkulturalnim vještinama. Posebice je važno da tim razumije i pokaže ne samo svoju ulogu nekoga ko olakšava proces već i spremnost da u procesu sudjeluju kao učenici i da se pri tome ne osjećaju ugroženo, jer moraju promijeniti prakse i prilagoditi se različitim načinima interakcije.

---

⁷ Vidi „prepoznati ulogu kartografa“

- Prepoznavanje uloge kartografa

Interkulturalna pismenost, uzajamnost i podjela moći važni su operativni dijelovi interkulturalnog okvira koje je i STEPS smatrao temeljima. Osnovna ideja je da ljude društvo u kome žive treba prepoznati u njihovom punom potencijalu, kao i da se ljudi ne osjećaju zastrašeno ili predmetom stereotipa.

Aktivnosti participativnog mapiranja posebice su učinkovite u ovom području, budući da sam postupak prikupljanja detaljnog lokalnog znanja o svim područjima predstavljenim na određenoj karti zahtijeva doprinos ljudi koji žive, rade i djeluju u svakom dijelu te karte. Jednostavnije rečeno, svatko ima stručno znanje o svom osobnom dijelu krajolika.

Participativno mapiranje kulturne baštine od strane raznovrsne skupine stanovnika ima uzvišenu vrlinu da čini vidljivima kulture drugih dajući im legitimitet. Ono pridonosi procesima prepoznavanja koji stvaraju uvjete za bolje zajedničko življenje u gradovima.

LISABON

Naziv istražitelj na terenu odabran je na početku procesa participativnog mapiranja radi vrjednovanja uloge kartografa kao istraživača „na terenu“, kao mislitelja i pažljivih promatrača raznovrsnih percepcija ljudi. Zajedničko razvijanje alata za mapiranje i odabir naziva koji bi predstavljao njihovu glavnu vrijednost u projektu kao istraživača na terenu bili su ključni za razumijevanje važnosti uključivanja drugih ljudi u projekat. Ovo je također bio i način da se kartografi osjećaju odgovornim za rezultate rada.

RIJEKA

Posebna pozornost bila je posvećena oblikovanju narativa na način da se istakne vodeća uloga lokalnih zajednica, kao i da one budu u središtu pozornosti. Organizirano je nekoliko događaja za lokalne zajednice da rezultate mapiranja pokažu svojim kolegama, kao i međunarodnom auditoriju. Osim toga, kartografi su bili opremljeni tehničkim materijalima (kao što su stabilizatori, mikrofoni, itd.) da pokažu potporu i posvećenost projekta Rijeka 2020. Rezultat mapiranja bit će predstavljen i tijekom programa Europska prijestolnica kulture kada će Festival susjedstva skrenuti europsku pozornost na rad zajednica.

2. Razmatranje tema i izraza kulturne baštine

- Razvitak dogovorenog i zajedničkog razumijevanja glavnih koncepata

Važno je zapamtiti da ljudi mogu imati veoma različite ideje o značenju pojmova kao što su „kulturna baština“, „zajednica“, „pripadanje“, „interkulturalni dijalog“, „javna površina“. Tada je važno tijekom početne faze procesa provesti vrijeme da se osigura da se o ovim konceptima detaljno razgovara i postigne dogovor.

Na početku bi moglo biti korisno dopustiti ljudima da slobodno navedu sve stvari kojih se prvo sjete u vezi sa sljedećim:

- Čemu pridaju kulturnu vrijednost?
- Koju praksu, mjesto, objekat smatraju izrazom njihovog znanja i tradicija?
- Koja praksa, mjesto, objekat potiču kulturnu izmješanost i interakciju među ljudima različitog podrijetla?
- Što smatraju javnom površinom?
- Koje aktivnosti, projekat, objekat ih čini ponosnim što žive u tom susjedstvu?
- Što ih čini da se osjećaju kao doma?
- Što definiraju kao „zajednicu“?

Potrudite se navesti načine na koje je moguće odgovoriti (usmeno, na papirićima, pismeno na velikom papiru, na slikama,...) i suzdržati se osuđivanja popisa, potrudite se skupinu uključiti u razgovor.

UVIDI IZ RIJEKE

Otvoriti se za razgovor

Svi ustanite i uzmite papir i olovku.

Prvo se od njih traži da napišu svoje ime na vrhu kartice.

Potom se obavijeste da će njihove kolege nacrtati njihov portret u pet koraka. Traži se da odaberu nekoga koga ne poznaju i zamijene kartice jedni s drugima. Svaka osoba u paru treba nacrtati dio tijela druge osobe. Daju im se upute da će dok budu crtali oboje razgovarati o datoj temi, odnosno pitanju.

Odaberite partnera

KORAK JEDAN: Usta

Na kartici vašeg partnera morate nacrtati usta partnera. Istodobno razgovarate o...

Možete li opisati svoje susjedstvo?

Promijenite partnera

KORAK DVA: Uši

Na kartici vašeg partnera morate nacrtati uši partnera. Istodobno razgovarate o...

Koja je najupečatljivija priča koju ste ikad čuli ili pročitali o svom susjedstvu?

Promijenite partnera

KORAK TRI: Oči.

Na kartici vašeg partnera morate nacrtati oči partnera. Istodobno razgovarate o...

Koji je najljepši pogled u vašem susjedstvu?

Promijenite partnera

KORAK ČETIRI: Nos.

Na kartici vašeg partnera morate nacrtati nos partnera. Istodobno razgovarate o...

Kako zamišljate budućnost vašeg susjedstva?

Promijenite partnera

KORAK PET: Kosa.

Na kartici vašeg partnera morate nacrtati kosu partnera. Istodobno razgovarate o...

Šta biste voljeli ponijeti kao iskustvo iz ovog procesa mapiranja?

- Pronalaženje odgovarajućeg teritorija

LISABON

Utvrđivanje određenog teritorija zahtijeva vrijeme, još i više u okruženju dinamičnog grada koji je stalno u pokretu, na sreću bez getoa ili posebnih skupina demografski koncentriranih oblasti. Većina kartografa uključenih u ovaj pilot proveli su dane idući od jednog područja do drugog. Dakle, kada je trebalo razgovarati s drugim ljudima s kojima dijele korijenje ili puteve migracija, činilo se da su zbunjeni konceptom pronalaženja nekoga „statičnog“ u određenom ograničenom dijelu grada i ograničavali su područje istraživanja na manji broj ulica. Napokon, u Lisabonu, kao i u bilo kojem drugom urbanom području, ljudi se kreću unaokolo i stalno su uključeni u veliki broj aktivnosti...

Osim toga, ovo je bilo usredotočenje tijekom nekoliko prvih mjeseci zajedničkog rada i postignuto je zajedničkim obilaskom teritorija, finom prilagodbom opažanja tokom popodnevnih i večernjih razmjena i dijaloga, što je konačno dovelo do definiranja ograničenijeg područja istraživanja.

Kada kartografi postignu dogovor o tome što skupina znači za kulturnu baštinu i osjećaj pripadnosti, korisno je koristiti kartu susjedstva, odnosno grada za označavanje različitih mjesta i aktivnosti o kojima se razgovaralo.

Također je važno izaći na teren i provjeriti valjanost navedenih područja kulturne baštine, kao i razmijeniti i ispitati različite moguće alate za prikupljanje informacija tijekom procesa mapiranja.

Šetnja terenom može biti i prilika da se na razmatranje iznova iznesu neki koncepti koji su smatrani dogovorenim.

LISABON

Različite razmjene tijekom praktične vježbe „prelaska s riječi na djela“ upozorile su skupinu o različitostima u konceptima i u onome vizualnom što riječ može prikazati. To je bolje predstavljeno sljedećom epizodom: skupina je šetala u potrazi za mjestima koja bi predstavljala primjere raznolikosti kulturne baštine i zaustavila se kod Tržnice. Ne iznenađuje što smo shvatali da većini kartografa lokalna tržnica u određenom dijelu grada ne nudi neke elemente osjećaja pripadnosti: «Tržnice trebaju biti na otvorenom, izlagati različite proizvode na prodaju... izgledaju, osjećaju i mirišu vrlo različito. Interakcija ljudi bi bila različita».

3. Izrada alata za potporu procesa mapiranja

Kada se popis tema koje će biti obuhvaćene mapiranjem usuglasi, treba pripremiti alat koji će podržavati istraživanje na datom teritoriju.

Dva grada koja su isprobala metodologiju odabrala su različite alate. U slučaju Lisabona, s kartografima su izrađene strukturirane smjernice za razgovore, dok su u slučaju Rijeke razgovori ostali nestrukturirani, a pozornost je posvećena prikupljanju različitih materijala od koristi za mapiranje.

U oba slučaja prilikom pripreme za razgovore s ljudima korisno je imati na umu sljedeće korake:

- Podijeliti pitanja sa skupinom kartografa i razmotriti zašto je svako od njih od značaja
- Na temelju reakcija, uključenosti, uvažavanja, poticanja diskusija koje su neka od pitanja uzročila, odabrati određena pitanja, te tako ograničiti njihov broj
- Testirati pitanja unutar skupine da se vidi kakve odgovore ona potiču i da li su odgovori u skladu s ciljem projekta
- Osigurati da pitanja jednako odgovaraju različitim jezicima na kojima mogu biti korištena. Da li će izazvati iste odgovore? Da li će zvučati pristojno? Mogu li potaći škodljivu priču?

4. Mapiranje

- Pronalaženje odgovarajućeg materijala kojeg treba zabilježiti

UVID IZ LISABONA

Nijanse prilagođavanja: praktični primjeri

Različiti alfabeti, različite razine samouvjerenosti o pisanju. Različiti načini na koje se izražavamo. Kako pronaći zajednički jezik koji bi predstavljao utvrđene posebnosti? Kako različite izraze identiteta odraziti u ovom procesu tako da svi budu ispoštovani i vrjednovani?

Predložen je veliki broj različitih načina bilježenja informacija:

Sveske (dijeljene besplatno)

Ceduljice podsjetnici

Fotografije (foto aparat je bio na raspolaganju)

Predložiti kartografima da koriste i druga sredstva osim zapisivanja:

- crteže, fotografije, video zapise, audio zapise;
- snimke, itd. za iskazivanje, prikupljanje, dijeljenje shvaćanja tema, zadataka, predmeta razmatranja u svakoj fazi projekta;
- plakate za crtanje, pisanje, šaranje;
- diktafone.

Organizirana je i kratka radionica o tome koje alate odabrati i kako odabrani alat za praćenje koristiti.

Neki su sami pronašli svoje komunikacijske alate koje su koristili, odnosno donosili su bežične zvučnike da s cijelom skupinom slušaju glazbu i tako razmišljaju o sličnostima i različitostima između Fada i drugih glazbenih izričaja, glazbenog jezika – metrike, glazbenih instrumenata, ukorijenjenih u drugim zemljopisnim područjima.

- Poticanje prebacivanje težišta u pristupu kulturnoj baštini

Kroz participativno mapiranje, pripadnici zajednice na karti zajednički stvaraju vizualne arhive dobara vlastite zajednice. Također razmatraju i pregovaraju o tome što treba staviti na kartu, a što nije dijelom kolektivnog narativa i vizije. To rezultira kartom onih dobara, odnosno resursa baštine koji čine pluralistički identitet zajednice. Dobra mogu obuhvatati izgrađene sadržaje, kao i sadržaje nematerijalne baštine (tradicije, prakse, znanja i izričaji ljudske kreativnosti), bilo što što ljudi koji žive i rade na određenom teritoriju smatraju važnim, u skladu s načelima konvencije iz Faroa.

Proces mapiranja omogućava razumijevanje onoga što ti sadržaji znače pojedincima i kako utječu jedni na druge. Skupina također dobija uvid i u posebnu vrijednost koju različiti pripadnici zajednice daju njezinim dobrima.

Za oslobađanje ovog potencijala važno je osigurati da postoji izgrađeno razumijevanje činjenice da tijekom mapiranja nema pravih ili krivih prijedloga. Svi se trebaju osjećati slobodnim da pridonese ono što žele, a skupina treba razmotriti, te zadržati ili ne zadržati određeni prijedlog, ali uvijek zbog toga što se isti uklapa, odnosno ne uklapa u zajednički narativ.

LISABON

Crkva Angios bila je jedna od prvih razmatranih kulturnih baština, obzirom da je bila zajednička poveznica kao mjesto koje su svi u skupini poznavali i koristili kao mjesto susreta. Kako je uskoro shvaćeno, vrijednost crkve za većinu kartografa nije bila umnogome povezana s arhitektonskim stilom građevine ili njezinim umjetničkim kvalitetama, već s činjenicom da je mjesto na kome bi se različiti ljudi nalazili, od kojih su svi bili privučeni osjećajem dobrodošlice u ovu otvorenu građevinu i vjerski objekat.

- Ne izbjegavajte sukob, ali budite spremni njime upravljati

Kao što je već ranije pomenuto, u procesu mapiranja neizbježno će doći do toga da skupina neke prijedloge odbaci. Sukob se, dakle, može očekivati. Kao što je to slučaj i u brojnim drugim situacijama, sukob ne treba zanemarivati i kriti već njime upravljati tako da proces predviđanja, utvrđivanja i rješavanja sukoba bude temeljni proces zajedničkog života u dinamičnoj i komunikativnoj zajednici.

LISABON

Jedan od ishoda toga što je skupina postala tim jeste taj što je postignuto pouzdanje i osjećaj osnaženosti. Svatko od njih se zalagao za važnost i značajnost teme i pitanja kojeg su predložili, objašnjavajući kako su oni u središtu njihovog kulturnog razumijevanja i baštine, čak i kada moderatori nisu uvidali da je to od izravnog značaja (materijalne i nematerijalne) za mapiranje kulturne baštine. Burna rasprava je iskaz povjerenja, ugodnosti i, prije svega, osnaženosti. Sukob i diskusija su jedan od rezultata toga da ste pozvani da sudjelujete u ovom projektu i da vam je dat prostor da «budete dijelom kolektivnog društva».

- Predstavljanje projekta i priprema odgovore na pitanja

Važan kvalitet prikupljanja informacija za kartu je stvaranje ambijenta u kome vlada povjerenje između kartografa i ljudi koji pridonose procesu. Naročito je važno da se projekat predstavi na način na koji ga je brzo i jednostavno shvatiti, uključujući i njegov konačni cilj i načine na koje ljudi mogu pridonijeti, kao i biti spreman odgovoriti na moguća pitanja.

Uvidi iz Lisabona

Tijekom mapiranja razmotrena su brojna pitanja:

Kako znamo na koji način proći kroz pitanja?

Prilikom testiranja smjerenica za pitanja, vodilo se računa o dva glavna načela:

Što želimo saznati ovim pitanjem? (Koji je cilj pitanja?)

Na koji nam način pitanje pomaže da saznamo o temi, odnosno temama koje trebamo istražiti?

Kako znati kada dobijamo dovoljno dobar odgovor?

Preinačite neka pitanja u skupini, koristeći se sada tehnikom uparivanja radi testiranja postavljanja pitanja, aktivnog slušanja, vođenja bilješki (savjetovano im je da se usredotoče na ključne riječi koje ukazuju na kulturnu baštinu i izričaj), pauziranja i trenutaka tišine, na kraju se vraćajući na pitanje, podupirući ga s „Zašto?“ „zbog čega“, itd.

Koje nijanse trebamo imati na umu kada postavljamo pitanje da bi bili sigurni da ljudi odgovore?

Smjernice za pitanja su ponovno napisane te sada obuhvataju [STANKE], dodatna pitanja koja treba postaviti samo kada je potrebno, itd.

Iskustva ovog pilota su pokazala koliko je važno naglasiti značaj „Smjernica“, odnosno toga da se formulacija svakog pitanja može mijenjati, posebice zbog prijevoda na osobne jezike!

5. Širenje

- Javno predstavljanje

U participativnom procesu, posebice u domenu kulturne baštine, nužno je posvetiti pozornost fazi širenja.

Nakon završetka faze mapiranja, osobito važan dio procesa je organizacija javnog predstavljanja rezultata i to zbog niza razloga:

- Pokazati stvarnu opredjeljenost gradske uprave da u središte gradskog narativa uvrsti raznoliku kulturnu baštinu;
- Da se javno prepozna uloga kartografa i građana kao aktivnih pregovarača i donositelja odluka u pogledu prošlosti, sadašnjosti i budućnosti zajednice;
- Da se dopre do većeg broja sudionika potencijalno zainteresiranih da budu dijelom procesa participativnog mapiranja, kao i nadogradnje na temelju njegovih nalaza i rezultata;
- Da se potaknu različite organizacije i institucije da u svoj rad uvrste participativni pristup mapiranju dobara;
- Da se poveća javni interes i razumijevanje pluralističke prošlosti, sadašnjosti i budućnosti grada;
- Da se provjeri reagiranje na rezultate procesa mapiranja i da se opipaju stajališta na razini susjedstva.

LISABON

Proces mapiranja, kao i njegovi rezultati, predstavljeni su na konferenciji na institutu ICSTE u prisustvu gradskog vijećnika zaduženog za ovu aktivnost, djelatnika općine, nekoliko studenata sa sveučilišta, i članova udruge Solidariedade Imigrante. Predstavljanje je obuhvatalo i izvedbu *kazališta potlačenih* koja je postavila pitanja o tome što raznolikost dobara donosi gradu i što osjećaj pripadnosti znači.

- Materijal i resursi za komunikaciju

Priprema i izrada materijala i resursa radi širenja znanja o procesu i nalaza participativnog mapiranja ključna je za uspješan utjecaj procesa participativnog mapiranja u cilju mobiliziranja raznolike kulturne baštine, a sve radi kohezije zajednice.

Glavni alat za širenje rezultata je, dakako, sama karta, koja može biti veoma različitog oblika, kao što je pokazalo iskustvo dva pilot grada.

U slučaju karte, pozornost treba pridati, kao i u bilo kojoj drugoj fazi, tome da ona bude što inkluzivnija. Prednost posebice treba dati potpori u obliku različitih sredstava, jer se njom takvom otklanjaju brojne prepreke, ponajprije jezičke.

Karta treba biti predstavljena i kao proizvod koji je otvoren za daljnji razvitak, radi populariziranja ideje da participativne procese i pregovore o narativu grada treba s vremenom ponoviti i nikada ih ne treba smatrati nečim što je već završeno.

LISABON

Partneri su napravili sklopivu kartu područja Almirante Reis na kojoj su na jednoj strani bile mapirane znamenitosti, dok su na drugoj bili odgovarajući razlozi za njihov odabir.

Na karti je hotimično ostavljen po jedan prazan prostor, a osobi koja je čita postavlja se pitanje „šta je njihova baština u Almirante Reis?“.

Prazna verzija karte se također priprema i bit će dostavljena djeci u lokalnim školama, kao i centrima u zajednici.

RIJEKA

Karta je oblikovana kao internetska platforma, koja omogućava pregledavanje različitih doprinosa koje su unijeli kartografi (razgovori, slike, video zapisi, pisani doprinosi, zvučni obrasci, itd.).

Karta je otvorena za dodatne doprinose i za ažuriranje onoliko dugo koliko ljudi budu zainteresirani nastaviti proces participativnog mapiranja.

- Promicanje pozitivne interakcije

U središtu metodologije projekta STEPS i interkulturalizma općenito je ideja da interakcija među ljudima različitog podrijetla može pridonijeti smanjivanju predrasuda i potpomoći koheziju zajednice kada se s ljudima postupa jednako i kada su uključeni u zajedničku aktivnost na temelju zajedničkih ciljeva, kojima se više naglašavaju sličnosti interesa nego li razlike.

Zato je poželjno da svaki korak procesa uključuje ljude različitih profila i podrijetla. Do toga može doći prirodno, ali u drugim slučajevima neophodno je promovirati posebne aktivnosti i prostore u kojima do ovih interakcija može doći.

LISABON

Partneri iz Lisabona su odlučili odabrati istražitelje na terenu koji su stranog podrijetla. Tijekom cijelog procesa intervjuiranja oni su već razgovarali s raznolikom skupinom ljudi. Ipak, da bi se osiguralo da se pozitivna interakcija održava tijekom cijelog procesa, neke pješačke ture u Almirante Reis bile su organizirane u ljeto kako bi uključile ne samo turiste već i stanovnike okolnih područja.

LISABON

Partneri i istražitelji na terenu odlučili su da naprave razglednice koje će reklamirati turistički uredi grada Lisabona. Istražitelji na terenu su imali mogućnost da razglednice pošalju u svoje zemlje i pokažu što su našli u Lisabonu što čini da se osjećaju kao kod kuće i na koji ih način ove znamenitosti i aktivnosti podsjećaju, ili ne podsjećaju, na zemlju podrijetla.

RIJEKA

Poticanje interakcije između kartografa iz različitih dijelova grada koji nisu imali prilike susreti se dok su živjeli jedni do drugih bio je jedan od glavnih ciljeva sudjelovanja Rijeke u projektu STEPS. Prema tome, korištene su brojne radionice za izgradnju kapaciteta (primjerice o korištenju pametnih telefona za bilježenje razgovora i drugih materijala za mapiranje) kao način da se ljudi okupe i komuniciraju.

Time je omogućen uzbuđljiv proces izgradnje znanja i povjerenja, čiji je vrhunac bila suradnja između susjedstava Kastava i Drenove na očuvanju ugroženog čakavskog jezika korištenjem umjetne inteligencije.

6. Praćenje utjecaja procesa

Kao što je već pomenuto, dio procesa obuhvata i definiranje što „kohezija zajednice“ i „osjećaj pripadnosti“ predstavljaju za same kartografe i širu zajednicu.

Pokazatelje treba izgraditi na temelju ovog zajedničkog razumijevanja i u partnerstvu sa Sveučilištem, odnosno istraživačkom skupinom koja bi radila kao suradnik od samoga početka.

Koliko god je to moguće, članovi sveučilišne, odnosno istraživačke skupine trebaju biti nazočni na svim sastancima vodećeg tima i sastancima kartografa kako bi se razvilo duboko razumijevanje ovih složenih pitanja, kao i radi praćenja promjene u dinamici skupine.

Na temelju odabrane definicije kohezije zajednice, neki od pokazatelja koji mogu biti razmotreni u svrhu praćenje su:

- Osjećaj pripadnosti, kao što je obuhvaćen ljestvicom „inkluzije drugog u sebi⁸“ kako je istu adaptirala nevladina organizacije „Beyond conflict“;
- Pouzdanje u izražavanje vlastitih ideja, kao što je obuhvaćeno kvalitativnom analizom dinamike diskusije unutar skupine;
- Produblivanje odnosa, kao što je obuhvaćeno većim brojem zajedničkih aktivnosti i razmjena među kartografima koji dolaze iz različitih sredina;
- Otvorenost okolnoj urbanoj sredini, kao što je obuhvaćeno obrascima zauzimanjem i korištenja javnih površina;
- Osjećaj vlasništva nad procesom i mapiranjem, kao što je obuhvaćeno ulogom samih kartografa i članova zajednice u širenju karte;
- Građansko i političko sudjelovanje, kao što je obuhvaćeno standardnim pokazateljima kao što su rješavanje problema zajednice i aktivno članstvo u skupini, odnosno udruzi;
- Interes i angažiranost u ponavljanju procesa

---

⁸ Ljestvica „inkluzije drugog u sebi“ (IOS; Aron i drugi, 1992) slikovita je mjera koja se sastoji od sedam parova od dva kruga koja se sve više preklapaju, pokazujući „sebe“ i „grad“. Od sudionika se traži da ocijene opaženu osobnu bliskost s gradom, odnosno susjedstvom.